

Jerzy Kuniewski

Kobiety z Kaszub o przyjaźni

Acta Cassubiana 13, 297-307

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Kuniewski
(Gdańsk)

Kobiety z Kaszub o przyjaźni

Przyjaźń zazwyczaj określamy jako więź łączącą osoby na podstawie wzajemnej życzliwości, opartą na zaufaniu, szczerości, serdeczności, a w razie konieczności polegającą na chęci niesienia pomocy. Przyjaźń lokuje się w sferze prywatnej, osobistej i intymnej, a co najważniejsze: usytuowana jest w sferze emocjonalnej człowieka. Przyjaźń obok miłości można zaliczyć do najważniejszych potrzeb afektywnych człowieka. W interpretacji socjologicznej rozpatrywana jest pod kątem jej właściwości społecznych. Spośród klasyków socjologii znaczenie przyjaźni dla relacji społecznych najbardziej docenił Georg Simmel (1906). Ten teoretyk źródeł przyjaźni upatruje w tradycji antycznej i dalszego jej rozwoju w duchu romantycznym, przeświadczeniu, że więź uczuciowa, stanowi również o źródłach wspólnoty przyjaźni. Simmel, dokonując także rozróżnienia między przyjaźnią i miłością, uznał, że całkowite otwarcie siebie wobec innych jest bardziej możliwe w związku przyjaźni niż w miłości. Karen Walker (1995) charakteryzuje przyjaźń w ujęciu Simmela, jako ekspresywny związek obejmujący osobowość i rozwijający indywidualność. Na tego badacza jako prekursora analiz znaczenia przyjaźni w kontekście relacji osobowych i bezosobowych zwrócił uwagę Allan Silver (1990), podkreślając zawarty w jego koncepcji element emocjonalności występujący w związku przyjaźni. Współcześnie Anthony Giddens (2006:122) wyróżnia przyjaźń jako czystą relację, która nie jest zakotwiczona w zewnętrznych warunkach życia społecznego i ekonomicznego. Przywoływany już wcześniej Allan Silver (1990), znawca zagadnienia „przyjaźni”, upatruje korzeni rozróżnienia pomiędzy osobowymi i bezosobowymi relacjami w społecznej teorii oświecenia, gdzie ważne miejsce zajmowała ewoluująca idea przyjaźni, która stała się prototypem dużej kategorii relacji międzyludzkich. W tym duchu interpretacji Talcott Parsons dla przykładu przedstawił wariant dychotomicznego podziału na orientację afektywną i instrumentalną (Silver 1990). Tym samym, dodajmy od siebie, ten teoretyk wpisał się w socjologiczną tradycję dychotomicznego podziału społeczeństwa, dokonanego według typów więzi społecznej i rodzajów

stosunków społecznych, które bez względu na to, jak były dzielone i nazywane, generalnie zwracały uwagę na stosunki społeczne, więzi, które są bardziej bezpośrednie, afektywne, w odróżnieniu od stosunków, bądź więzi formalnych o charakterze bezosobowym i zewnętrznym wobec jednostki. Spośród klasyków najbardziej znane, odpowiadające takiemu podziałowi są: dychotomiczna koncepcja F. Tönniesa (1988) wspólnota i stowarzyszenie, Émile Durkheima (1999) koncepcja solidarności mechanicznej i organicznej, Maxa Webera (2002:18-19), który oddzielił działania tradycyjne i afektywne od wartościoworacyjnych i celoworacyjnych. Bardziej współcześnie Peter L. Berger (1995:197-198) w swoich rozważaniach nad kapitalizmem dostrzega dominację „zimnych” relacji kontraktowych wyobcowujących jednostkę z autonomii, która potrzebuje pewnego zrównoważenia przez świat ciepły, którym dla Bergera jest przede wszystkim rodzina i religia. Silver konstatuje (1990), że dla klasycznych liberalistów i modernistycznych socjologów rodzina, sąsiedztwo, znajomi i przyjaźń były węzłami społecznej i obywatelskiej przyjaźni wyrażającej *social attachment* (którą można określić jako „społeczną więź uczuciową” albo społeczne przywiązanie lub rodzaj szczególnej więzi społecznej) jako jądro moralnego porządku. *Social attachment*, mająca wiele wspólnego z kapitałem społecznym, w rozumieniu Roberta Putnama (1995:258) umożliwia osiąganie skoordynowanych działań, dzięki spontanicznej współpracy, w której najważniejsza jest ufność i wzajemne zaufanie. John Kasarada i Morris Janowitz (Sampson:1988) zwrócili uwagę w swoich badaniach nad więziami wspólnotowymi w społeczeństwie masowym, że długie zamieszkiwanie ma wpływ na lokalną przyjaźń, więź uczuciową do wspólnoty i partycypowanie w lokalnej społecznej aktywności. Jak to określił Silver (1990), „Przyjaźń i inne więzi sympatyczne integruje indywidualności w większe społeczeństwo...”. W dobie procesów globalizacyjnych, fragmentacji społeczeństw, detradycjonalizacji, różni naukowcy, coraz częściej zadają sobie pytanie o spoiwo współczesnego społeczeństwa. Niektórzy, jak Ray Pahl (2008), doceniając znaczenie przyjaźni, zastanawiają się, czy to właśnie nie ona powinna być tym głównym spoiwem. Tak więc przyjaźń nie traci na znaczeniu, a wręcz w różnych naukowych rozważaniach nabiera znaczenia strategicznego. Egalitaryzm zawarty w przyjaźni, jej niezależność od różnych instytucji sformalizowanych, państwowych czyni także przyjaźń wymiarem politycznym, na co zwraca uwagę Pahl (2008:171): „Prawdziwe przyjacielskie społeczeństwo byłoby, rzecz oczywista, społeczeństwem bezklasowym i dlatego, co logiczne, nadawanie bardziej centralnego i pierwszorzędowego znaczenia czystej przyjaźni może być potężnym narzędziem zmiany społecznej”. Tak więc przyjaźń i inne więzi sympatyczne są fundamentem, na którym budowane są szersze struktury o charakterze wspólnotowym, także etnicznym i narodowym. Im więcej przyjaźni i innych więzi sympatycznych, tym dana wspólnota jest bardziej zwarta, solidarna i trwała czasowo, i na odwrót, im mniej przyjaźni i więzi sympatycznych, tym wspólnota jest słabsza i traci swoje atrybuty solidarności międzyludzkiej. Przyjaźń może być uznana w duchu interpretacji durkheimow-

skiej jako „fakt społeczny”. To, co wydaje się indywidualne i intymne w związku przyjaźni, ma w wymiarze społecznym swoje często nieuświadomione jednostkowo przełożenie na budowę szerszych struktur społecznych. Chociaż znaczenie przyjaźni było doceniane w myśli społecznej i socjologicznej przynajmniej od czasów Arystotelesa po dzisiejsze, to nie można powiedzieć, że zaistniała literatura naukowa na temat przyjaźni jest bogata i wyczerpująca zagadnienie. Dopiero ostatnimi czasy powstają interesujące opracowania na temat wzorów przyjaźni w różnych krajach, które różnią się pod tym względem między sobą, np. studium Elke Bruckner i Karin Knaup (1993) o przyjaźni kobiet i mężczyzn. Autorki zwracają np. uwagę, że w Stanach Zjednoczonych nie ma różnic w doborze przyjaciela określonego przez płeć, ale w innych krajach we Włoszech, a zwłaszcza na Węgrzech więcej kobiet niż mężczyzn miało przyjaciela z przeciwnej płci. Autorki nie piszą o Polsce. W naszym kraju nie są opracowane typy i wzory przyjaźni między kobietami i mężczyznami, w ramach tej samej płci, jak również w ich odmianach regionalnych, np. wzory przyjaźni na Kaszubach. Podczas moich badań terenowych, realizowanych w latach 2002 i 2003, dotyczących różnych aspektów życia kobiet z terenów wiejskich Kaszub poruszono również temat przyjaźni i jej znaczenia dla kobiet. Na ten temat wypowiedziały się 62 respondentki z terenów wiejskich Kaszub, reprezentujące różne grupy wiekowe, poziomy wykształcenia, typy wykonywanych zawodów. Wśród wypowiadających znalazły się rolniczki z krwi i kości, a także panie zajmujące się przedsiębiorczością, kobiety wykonujące prace fizyczne i umysłowe oraz studentki.

Respondentkom zadano pytanie:

Jak wiele znaczy dla nas przyjaźń? Czy mamy prawdziwych przyjaciół? Czy wolałybyśmy mieć za przyjaciela kobietę, czy mężczyznę? Uzyskane odpowiedzi poklasyfikowano według następujących wskazań: 1. Przyjaźń ze wskazaniem na kobietę. 2. Przyjaźń ze wskazaniem na mężczyznę. 3. Nie ma znaczenia, czy przyjacielem jest kobieta, czy mężczyzna.

1. Przyjaźń ze wskazaniem na kobietę.

1Cz(rolnik): *Bardzo wiele – jest uzdrawiające, drugi lekarz, pożali się, wyladuje. Za przyjaciela mieć kobietę;* 2Bz(rolnik): *Mamy prawdziwych przyjaciół. Przyjaźń znaczy dla nas dużo. Może być i kobieta i mężczyzna, ale w moim przypadku bardziej kobieta;* 7Bp(rolnik): *Przyjaciół poznaje się w biedzie. Obojętnie, może być kobieta albo mężczyzna. Sekrety powierzyłabym przyjaciółce;* 8Bś(sprzątaczką): *Kobieta woli kobietę, bo może się zwierzać z różnych problemów kobiecych;* 9Cp(rolnik): *Takich serdecznych przyjaciół to nie ma. Ja wolałabym kobiety, żeby zwierzać się;* 10Cp(rolnik): *Chyba tak, jak ja im zaufam to oni mi też. Jest to obojętne, ale przy zwierzaniu bardziej kobiety, bo one mnie lepiej rozumieją. To tak jak mężczyzna z mężczyzną też się lepiej rozumieją;* 14Aś(przedsiębiorca):

Mam, ale kobiety wolalabym za przyjaciółki i mam za przyjaciółki kobiety; 15Cw(nauczycielka): Tak, mam kobiety i mężczyzn, ale do zwierzeń wolę mieć kobiety; 16Bś(organizatorka pomocy społecznej): Przyjaźń znaczy dla mnie dużo. Wolę mieć mało przyjaciół, ale serdecznych i zdecydowanie kobiety; 18Cś(bibliotekarka-emerytka): Znaczy bardzo wiele. Zdecydowanie za przyjaciela wolę kobietę i mam dwie przyjaciółki. Kobięcie można się zwierzyć, a mężczyzna ma inną psychikę i jego zwierzenia nie interesują. Ze względu na męża alkoholika patrzyłam z dystansem na mężczyzn, ale teraz widzę, że moi synowie są zupełnie inni i nie piją; 19Bś(bibliotekarka): Znaczy bardzo dużo. Tak, mam przyjaciół i kobiety, i mężczyzn, i mogę na nich zawsze liczyć. Do najbardziej intymnych zwierzeń to moja siostra; 21Cz(przedsiębiorca): Przy zwierzeniach kobiety zdecydowanie – bo mężczyźnie wszystkiego się nie mówi, o tajemnicach kobiecości; 22Bś(dyrektorka GOK): Bardzo dużo. Mi jest obojętne i mam przyjaciół mężczyzn, i kobiety, i w pracy, i poza pracą. Przy zwierzeniach to jednak kobieta, a mężczyzna nie do każdego tematu; 23Bz(rolnik): Mam dużo przyjaciół. Wolę kobietę, bo można z nią pogadać o babskich problemach; 25Bś(bibliotekarka): Tak, kobietę, bo lepiej zrozumie; 27Cz(rolnik): Mam. Sąsiedzi mężczyźni i kobiety. Nieraz mężczyzna, ale zwierzyć to kobieta. Bardziej jednak to kobieta; 28Bz(krawcowa – bezrobotna): Znaczy dużo. Myślę, że tak, mam przyjaciół kobiety jak i mężczyzn. Kobięcie można się zwierzyć, bardziej zrozumie od mężczyzny; 29Bś(właścicielka sklepu): Mamy dwoje przyjaciół – małżeństwo. Nie umiem określić. Mamy ich. Do zwierzeń jednak kobieta, bo mężczyzna nie zrozumie wszystkiego. Kobięcie można zwierzyć się lepiej, serdeczniej; 31Cw(nauczycielka): Znaczy wiele. Mam dwie przyjaciółki. Raczej kobiety, bo z mężczyzną nie zawsze i o wszystkim można powiedzieć. Zresztą nie miałam nigdy przyjaciela mężczyzny; 33Bś(właścicielka sklepu): Przyjaźń mogłaby znaczyć dużo, gdyby to była prawdziwa przyjaźń, ażeby była, to musi być życzliwość. To nie ma znaczenia kto, ale w sprawach osobistych to kobieta; 39Cś(naczelnik urzędu pocztowego – emeryt): Wolę kobiety, ale mamy za przyjaciół małżeństwa. Z mężczyzną nie miałabym tematu; 42Cp(rolnik, siostra PCK): Kobiety, bo mężczyźni myślą tylko o seksie, nie ma przyjaźni bezinteresownej. Kobieta lepiej zrozumie drugą kobietę; 62Aś(studentka fizyki z matematyką): Przyjaciół prawdziwych nie ma się dużo w życiu, ale kobieta dla mnie byłaby lepszym przyjacielem, bo o większej ilości spraw można porozmawiać, ale może istnieć przyjaźń pomiędzy kobietą a mężczyzną, ale muszą uważać, żeby to się nie przerodziło w nic innego. Jeżeli się pokłócą, to może się wszystko popsuć; 72Aś(studentka pedagogiki): Przyjaźń ma dla mnie ogromne znaczenie. Mam prawdziwych przyjaciół. Przyjaźń między kobietą a mężczyzną nie jest możliwa; 74Aw(księgowia): Przyjaźń to wielki skarb. Coraz mniej jest prawdziwych przyjaciół. Dla mnie przyjaciel – raczej kobieta dla kobiety; 67Aś(studentka filologii rosyjskiej): Przyjaźń jest bardzo ważna. Słowo przyjaciel nie jest przeze mnie często używane. Przyjaciela mam tylko jednego. Ale oprócz niego mam też innych bliskich mi ludzi,

których nie mogą chyba jednak nazwać przyjaciółmi – choć może jest to pewien rodzaj przyjaźni. Płeć ma tu znaczenie. Czasami mówię, że mam dwóch przyjaciół – chłopaków – dobrze się rozumiemy i czujemy się ze sobą, mówimy niemal wszystko, ale zawsze zdaję sobie sprawę z tego, że istnieje pewien dystans, którym jest różnica płci – pociąg do płci przeciwnej, co sprawia, że mogą pojawić się sytuacje ograniczające swobodę. Dlatego ten jeden mój prawdziwy przyjaciel – to dziewczyna.

2. Przyjaźń ze wskazaniem na mężczyznę.

4Bś(rolnik): Przyjaźń znaczy bardzo dużo – bo to i droga do sukcesu i do szczęścia. Wolalabym mieć za przyjaciela mężczyznę, bo są bardziej konkretni; 12Az(sprzedawca – bezrobotna): Dużo. Tak mam przyjaciół. Kobieta mniej dochowa tajemnic. Wolalabym mieć za przyjaciela mężczyznę, bo on nie ma gdzie rozpowiadać; 32Bś(właścicielka sklepu): mamy dużo przyjaciół, ale wolę mężczyzn, bo są bardziej uczciwi, dochowują tajemnic; 34Bś(przedsiębiorca): Przyjaźń znaczy dla mnie dużo. Mam przyjaciół mężczyzn. Mężczyzn, bo jestem do nich przyzwyczajona. Miałam braci. Nie znam tak kobiet. Bardziej z tatą byłam; 38Cś(kierowniczka WDK): Bardzo dużo. Mam, tak myślę, kobietę i mężczyznę. Może jednak mężczyzna, u niego prędzej znajdzie się pomoc, pocieszenie. Kobieta jest bardziej zazdrosna o rzeczy różne. Choć nie wszystkie. Ona ma taki dywan, ja też muszę; 41Cz(sprzedawczyni): Wolę mężczyznę, bo lepiej trzyma tajemnicę. Można ciekawie porozmawiać, jako fachowców także, ginekologów – są delikatniejsi, dentysta też delikatniejszy; 44Cw(przedsiębiorca): Przyjaźń jest bardzo potrzebna. Ja mam przyjaciół mężczyzn. Kobieta potrafi lepiej zrozumieć mężczyznę i na odwrót, i to jest reguła naturalna. Kobiety nigdy nie zaprzyjaźniają się do końca, bo zawsze będzie punkt zapalny. Nieprawda, że przyjaźń z mężczyzną musi się kończyć seksem. Zresztą całe życie przebywam z mężczyznami; 50Aś (technik d/s turystyki – bezrobotna): W moim przypadku mam więcej przyjaciół, niż przyjaciółek. Z mężczyznami łatwiej nawiązuję kontakt, bardziej im ufam, są mniej zazdrośni, zawistni. Są też sprawy, o których mogę porozmawiać tylko z kobietami. Niektórzy chłopcy nie potrafią zrozumieć problemów dziewczyn, dzieciennie podchodzą do niektórych spraw. Jeżeli chodzi o przyjaciół, nie liczy się płeć, tylko charakter danego człowieka, czy jest w stanie nas zrozumieć, czy pomóc; 55Az(sprzedawczyni): Przyjaźń jest bardzo cenna, lecz prawdziwych przyjaciół trudno znaleźć, a czasami wcale ich nie poznajemy. Łatwiej jest mi zaprzyjaźnić się z mężczyzną, nie jest zazdrosny, zawistny; 76Aś(przedszkolanka i studentka pedagogiki): Każde stosunki międzyludzkie są ważne, a przyjaźń po stokroć ważna. Prawdziwym przyjacielem może być mężczyzna; 79Aś(studentka ochrony środowiska): Przyjaźń jest bardzo ważna. Wolalabym mieć za przyjaciela mężczyznę.

3. Nie ma znaczenia, czy przyjacielem jest kobieta, czy mężczyzna.

3Bp(rolnik): *Prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie. Mam i kobietę, i mężczyznę; 5Cp(rolnik): Najlepiej mieć przyjaciół kobiety i mężczyzn. Mężczyźni też są bardzo sympatyczni, żartobliwi, bardzo uprzejmi. Szczególnie u nas ludzie sympatyczni. Tutaj ludzie są bardziej uprzejmi; 6Cp(rolnik): Mam dużo przyjaciół kobiet i mężczyzn. Przyjaźń, czy z kobietą, czy z mężczyzną, nie ma dla mnie znaczenia; 13Bw(nauczycielka): Mam prawdziwych przyjaciół kobiety i mężczyzn. Liczy się lojalność, szczerłość, uczciwość. Przy zwierzeniach niekoniecznie kobieta i nieraz dobrze zapoznać się z innym punktem widzenia; 17Cz(rolnik): Ogromnie, ogromnie. Przyjaciel to bardzo piękne słowo, ale i zobowiązanie. Mam bardzo wiele przyjaciół i kobiet, i mężczyzn. Czyli nie ma różnicy. Zwierzyć się mogę i kobiecie i mężczyźnie, jeżeli to jest prawdziwy przyjaciel; 20Cś(restauratorka): Tak bez różnicy. Przyjaciele bez różnicy. Zwierzać się można i kobiecie i mężczyźnie; 24Bw(nauczycielka wychowania przedszkolnego): Kiedyś myślałam, żeby mieć mężczyznę za przyjaciela, ale teraz mam kobietę. Przyjaźń dużo znaczy i znaczyła. Myślałam, że mężczyźni są bardziej wierni w przyjaźni, nie zdradzają sekretów, ale kobiety też to potrafią; 30Bw(nauczycielka): Wiele znaczy, mam i kobiety i mężczyzn. Małżeństwa. W pewnym wieku inaczej się patrzy. Ze względów biologicznych łatwiej się porozumieć z kobietą, ale mężczyźni mają trzeźwy osąd sytuacji. Nie wikłają się w drobiazgi, czy tego typu historie; 35Cś(rolnik): Wiele. Mam przyjaciół, ale dzisiaj ludzie są zawistni, zazdrość i to utrudnia przyjacielskie kontakty. Może być kobieta i mężczyzna. Mężczyzna lepiej trzyma tajemnicę, ale teraz plotkują bardziej niż kobiety; 37Cś(bibliotekarka): Trudno jest mieć prawdziwych przyjaciół w tych czasach. Jest to obojętne. Przy zwierzeniach to nie ma różnicy. To musi być człowiek. Każdy ma marzenia, ale nie dążyć za wszelką cenę. Człowiek bez marzeń by się nie zrozumiał. Jak wspaniały mężczyzna, to też się mogę zwierzać; 43Bw(nauczycielka): Nie ma znaczenia. To zależy od człowieka, może nim być i kobieta, i mężczyzna; 46Cś(rolnik): Bardzo dużo uważam. Myślę, że obojętnie, przyjaciółmi powinni być wszyscy ludzie. Płeć nie ma znaczenia. Zwierzenie bardziej kobiecie, ale to tylko w tym przypadku. Mężczyzna też może być dobrym przyjacielem; 51Az(kelnerka): Przyjaźń jest dla mnie bardzo ważna. Mam dużo przyjaciół, na których mogę liczyć, a oni na mnie, niezależnie od danej sytuacji. Nie ma znaczenia, czy przyjaciel jest kobietą, czy mężczyzną; 53Aś(kierowniczką sklepu): Przyjaźń jest bardzo ważna, bez niej życie byłoby bez sensu. Z przyjacielem możemy się cieszyć, jemu możemy się wyżalić. Jest mi obojętne, czy to kobieta, czy mężczyzna. Ważne, aby był szczerzy; 54Bś(sprzedawca magazynier): Przyjaźń ma bardzo duże znaczenie, uważam, że nie ma prawdziwej miłości bez przyjaźni. Nie ma dla mnie znaczenia, czy przyjacielem jest mężczyzna, czy kobieta; 56Bś(technik ekonomista): Według mnie jest to bez różnicy, czy jest to kobieta, czy mężczyzna. Przyjaciół mam, ale prawdziwych poznaje się*

dopiero wtedy, gdy są naprawdę potrzebni. Myślę, że mam takich sprawdzonych przyjaciół – poznałam ich dzięki mojemu mężowi; 57Aś(uczenica liceum gastronomicznego): Przyjaźń znaczy dla mnie bardzo dużo. Mam przyjaciół kobiety i mężczyzn – nie ma różnicy; 58Aś(studentka ekonomii): Niezależnie, czy przyjacielem jest kobieta, czy mężczyzna, to przyjaźń jest na pewno każdemu potrzebna. Ja też mam kilku przyjaciół; 59Aś(studentka filologii polskiej): Przyjaźń jest dla mnie bardzo cenna, wiem, jak trudno ją zdobyć. Mam kilku prawdziwych przyjaciół obu płci – każdy z moich przyjaciół jest inny i czymś innym mnie wzbogaca; 60Aś(ma zamiar studiować fizjoterapię): Przyjaciele są nam w życiu bardzo potrzebni. Każdy z nas zazwyczaj ma przyjaciela i ja także. Przyjacielem może być zarówno kobieta, jak i mężczyzna; 68Aś(studentka pedagogiki): Przyjaźń jest bardzo ważna dla człowieka. Każdy człowiek powinien mieć kogoś bliskiego, z kim może porozmawiać o swoich problemach. Nieważna jest płeć. Ważne jest, żeby mieć przyjaciela; 69Aś(uczenica LO): Przyjaźń znaczy dla mnie bardzo wiele i nie obchodzi mnie to, czy jest to mężczyzna, czy kobieta; 76Aś(studentka zarządzania i ekonomii): Tak wiele znaczy w życiu. Mam prawdziwych przyjaciół. A płeć jest mi obojętna; 78Aś(studentka socjologii): Bez przyjaźni życie jest szare i nudne. To dopiero życie zweryfikuje, czy miałam prawdziwych przyjaciół. Chciałabym mieć przyjaciół obojga płci; 80Aw(nauczycielka języka niemieckiego): Przyjaźń jest bardzo istotna. Mam kilku przyjaciół, płeć nie odgrywa tu istotnej roli.

Konteksty wypowiedzi respondentek wskazują na duże znaczenie przyjaźni w ich życiu. Niektóre wypowiedzi, jak wypowiedzi 46Cś, mówiące o tym, że wszyscy ludzie powinni być przyjaciółmi, potwierdzają założenie socjologiczne o znaczeniu przyjaźni jako spoiwa społecznego, a zarazem, co ważniejsze, wskazują na świadomość i oczekiwania wielu ludzi, że przyjaźń rzeczywiście może być tym spoiwem. Przy dużym znaczeniu nadawanemu przyjaźni respondentki mianem przyjaciela określają osoby bliskie emocjonalnie, niektóre zwracają uwagę (np. 59Aś) na wzbogacenie własnej osobowości – tym samym doceniamy przenikliwość Simmel'a, dostrzegającego w przyjaźni związek emocjonalny, mający wpływ na rozwój indywidualności. Przytaczane wcześniej wypowiedzi, jak i te przedstawione poniżej wskazują, że przyjaźń traktowana jest ekskluzywnie. Nie wszystkie respondentki wierzą w przyjaźń całkowitą i uważają, że nie zawsze łatwo jest znaleźć prawdziwego przyjaciela. Te z respondentek, które doznały prawdziwej przyjaźni, doceniają to i same nie chcą też zawieść swoich przyjaciół. Wypowiedzi niektórych respondentek wskazują, że przyjaźń stanowi dla nich jedną z najważniejszych wartości w życiu.

O przyjaźni

26Bś(technik technologii drewna): *Nie wierzę w całkowitą przyjaźń. Człowiek jest egoistą. Tylko matka może ratować dziecko i to jest prawdziwe, a inne czyny bohaterkie są sztuczne. Nie wierzę w przyjaźń dożywotnią, wierną. Ojciec miał*

przyjaciela T., ale powiadał, że przyjaciół mają ludzie wybrani, ale w życiu jest zjawisko rzadkie; 52Aś(nauczycielka wf, studentka AWF): Przyjaciół mam sporo, ale tych prawdziwych kilku, ich przyjaźń cenię sobie bardzo i staram się ze wszystkich sił, by i oni się na mnie nie zawiedli; 70Aś(studentka Wyższej Szkoły Bankowej): Bez przyjaźni nie można żyć; 71Aś(studentka zarządzania): Przyjaźń jest bardzo ważna i potrzebna każdemu człowiekowi, lecz prawdziwych przyjaciół ma się tak naprawdę niewiele – trudno jest mieć najlepszego przyjaciela; 73Aś(studentka socjologii): Uważam, że przyjaźń jest sensem naszej egzystencji.

Okazuje się, że w przyjaźni duże znaczenie może też mieć płeć przyjaciela. Poniżej przedstawiono ilościowo wskazania na płeć przyjaciela na podstawie zaprezentowanych wcześniej wypowiedzi respondentek.

Tabela 1.
Płeć przyjaciela

				Wiek			
				A	B	C	Rolnicy
				(18-30)	(31-50)	(51-75)	
Liczba	–	(N)	62	21	21	20	13
1. Ze wskazaniem na kobietę	–	%	41,94	23,81	52,38	50	46,15
2. Ze wskazaniem na mężczyznę	–	%	16,13	19,05	14,29	15	7,69
3. Nie ma znaczenia	–	%	41,94	57,14	33,35	35	46,15

Źródło: Badania własne.

Analiza ilościowa wskazuje, że największym poparciem cieszyły się punkty 1 i 3. W punkcie 1 – przyjaźń ze wskazaniem na kobietę – zauważamy, że wyniki w grupie wiekowej B (31–50 lat) i C (51–75 lat) są porównywalne, ale znacznie wyższe, niż dla punktu 3. W grupie wiekowej A (18–30 lat) ilość wskazań wynosi tylko – 23,81 proc. w stosunku do grupy B – 52,38 proc. i C – 50 proc. W punkcie 3 – nie ma znaczenia, czy przyjacielem jest kobieta, czy mężczyzna – zauważamy, że najwięcej wskazań było wśród najmłodszych respondentek – 57,14 proc., a wskazania w grupie wiekowej B i C są porównywalne – 33,35 proc. i 35 proc. Najmniej wskazań uzyskał punkt 2 – przyjaźń ze wskazaniem na mężczyznę. Najwyższe poparcie uzyskał w grupie najmłodszych respondentek A – 19,05 proc. i znacznie niższe w grupie wiekowej B i C, których uzyskane wyniki są znów porównywalne. Wśród rolniczek takie samo poparcie było dla punktu 1 i 3 po 46,15 proc., a zdecydowanie niskie dla punktu 2 – tylko 7,69 proc. Zauważalne są wyraźne różnice wiekowe we wskazaniach. Dla najmłodszych respondentek

najbardziej popularna jest opcja, że płeć przyjaciela nie jest najważniejsza. Co ciekawe, w tej grupie respondentek po tyle samo respondentek chciałoby mieć za przyjaciela kobietę, jak i mężczyznę. Do wszelkich wyników badawczych należy podchodzić z dużą dozą ostrożności. To, że więcej kobiet młodych wolałoby mieć za przyjaciela mężczyznę, może wynikać po prostu z większego zainteresowania płcią przeciwną w tym wieku, niż w starszym. Czyli z upływem lat mogą następować tutaj zmiany. Natomiast inne interpretacje mogą się odwoływać do istniejących koncepcji przyjaźni między kobietami i kobietami a mężczyznami. Linda Brannon (2002:285) zwraca uwagę, że przyjaźnie między kobietami a mężczyznami są nowym zjawiskiem, nieistniejącym sto lat temu. Związane to było z silną segregacją rodzajową i podziałem zadań i obowiązków na kobiece – związane z domem i zewnętrznymi – męskie, związane z pracą, biznesem i polityką. W sytuacji zacierania się tych różnic, co wynika z emancypacji kobiet, podejmowania przez nie nauki, studiów i pracy zawodowej, zmieniają się relacje między kobietami a mężczyznami, także nowego znaczenia nabiera przyjaźń w relacjach między płciami. Stąd też wyniki moich badań mogą odzwierciedlać zachodzące zmiany, tj. zmniejszającą się segregację rodzajową. Następnym elementem, na który należy zwrócić uwagę to emocjonalność. Otóż w wypowiedziach kobiet chcących mieć za przyjaciela kobiety jako argument wskazuje się lepsze zrozumienie między kobietami, większe otwarcie, atmosferę serdeczności, możliwość wyzalenia się, co mieści się we wzorcu kobiecych przyjaźni (op. cit.), potwierdzonym w różnych badaniach (Walker 1995). W kobiecych przyjaźniach kobiety dzielą uczucia, w przeciwieństwie do męskich przyjaźni, w których podziela się działania. W moich badaniach wiele kobiet uważa, że mężczyźni mniej nadają się do zwierzeń, co znów potwierdza kontekst relacyjny między kobietami i mężczyznami „wzorzec aktywnego słuchania i zrozumienia”, który bardziej przypisuje się kobietom, niż mężczyznom. W przypadku wskazania przyjaźni z mężczyzną, kobiety przyjmują jako atrakcyjny kontekst cech przypisywany mężczyznom. W takiej konfiguracji mężczyźni są bardziej konkretni, dochowujący tajemnicy, mniej zazdrośni i zawistni, mniej plotkują. Przeciwnostawne cechy do wymienionych respondentki przypisują kobietom, uważając je za negatywne. Istnieją też wypowiedzi, że u mężczyzn znaleźć można większe oparcie i pocieszenie niż u kobiet. Niektóre respondentki podkreślają, że z różnych względów, np. częstego przebywania z mężczyznami w pracy, lepiej się czują w ich towarzystwie, niż w towarzystwie kobiet. Tego typu postawy związane są z coraz częstszym podejmowaniem przez kobiety pracy poza domem i wspólnej pracy z mężczyznami. Wskazuje to także na postępujące zmiany i zmniejszającą się segregację rodzaju. Wreszcie argumentem, że tak się dzieje, są głosy kobiet wskazujące, że nie ma dla nich znaczenia, czy przyjacielem jest kobieta, czy mężczyzna. Zwraca się tu uwagę na przestrzeganie zasad przyjaźni niezależnie od płci, takich jak: lojalność, szczerłość, uczciwość. Aspektem utrudniającym przyjaźń między kobietami a mężczyznami (według niektórych respondentek) jest pociąg seksualny do płci przeciwnej, który

uniemożliwia nawiązanie prawdziwych, przyjacielskich kontaktów. Inne respondenci uważają element seksualności we wzajemnych relacjach za przesadzony. Generalnie kobiety postrzegają przyjaciela jako osobę bliską, zaufaną, przed którą można się otworzyć i dającą wsparcie w sensie psychologicznym. Co ważne, przyjaciel pochodzi spoza rodziny. Żadna z respondentek np. nie wskazała na męża jako najlepszego przyjaciela, jeśli ktoś z rodziny uważany jest za przyjaciela, to bardziej siostra. Nie oznacza to oczywiście, że mąż nie jest bliską, godną zaufania osobą, ale wskazuje, że kobiety w doborze przyjaciół kierują się innymi względami niż rodzinnymi. To spostrzeżenie mieści się w regułach wyjaśnienia socjologicznego. Karen Walker (1995), powołując się na badania Fishera, Wellmana, Wilmotta i Pahla (2008: 165), odnosząc się do badań tego ostatniego uczonego, zwraca uwagę, że respondenci słowem „przyjaciel” określali osoby wydzielone z kręgu rodziny i sąsiadów, zwłaszcza w kwestiach takich, jak zakup, remont domu, codzienna doraźna pomoc; co ważne, przyjaciele okazali się najważniejsi w roli powierników, co ukazują także te badania. Moje obserwacje podczas prowadzonych badań wskazują, że w środowisku wiejskim wiele kobiet, zostając w domu jako matki i gospodynie, ma więcej możliwości zaprzyjaźnić się z innymi kobietami z sąsiedztwa, co też potwierdza ustalenia innych badaczy (Bruckner, Knaup 1993). Wyniki badań nad przyjaźnią kobiet sugerują zarazem docenienie znaczenia przyjaźni kobiet dla trwania różnych wspólnot lokalnych. Powyższy tekst nie wyczerpuje zagadnienia „przyjaźni” na Kaszubach, a jedynie podkreśla społeczne znaczenie tego rodzaju więzi, które nie zawsze bywają dostrzegane przez badaczy różnego rodzaju wspólnot, w tym także etnicznych i narodowych.

BIBLIOGRAFIA

- Berger P.L. 1995. *Rewolucja kapitalistyczna. Pięćdziesiąt lat o dobrobycie i wolności*, tłum. Z. Simbierewicz, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Brannon Linda. 2002. *Psychologia rodzaju*, przeł. Magdalena Kacmajor, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Bruckner Elke, Knaup Karin. 1993. *Women's and Men's Friendships In Comparative Perspective*, „European Sociological Review”, Vol. 9, No.3 (Dec.), pp. 249-266.
- Durkheim Émile. 1999. *O podziale pracy społecznej* (wyd. oryg. 1893), tłum. Krzysztof Wakar, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Giddens Anthony. 2006. *Nowoczesność i tożsamość*, tłum. Alina Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pahl Ray. 2008. *Przyjaźń – społeczne spoiwo współczesnego społeczeństwa?*, tłum. Marcin Korzewski, [w:] *Socjologia codzienności*, pod red. Piotra Sztompki i Małgorzaty Boguni-Borowskiej, Wydawnictwo Znak, Kraków, s. 160-180.
- Putnam Robert D. 1995, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, tłum. Jerzy Szacki, Znak, Kraków.

- Sampson Robert T. 1988. *Local Friendship Ties and Community Attachment in Mass Society: A Multilevel Systematic Model*, „American Sociological Review”, Vol. 53, No.5 (Oct.), pp. 766-799.
- Silver Allan. 1990. *Friendship In Commercial Society: Eighteenth – Century Social Theory and Modern Sociology*, „The American Journal of Sociology”, Vol. 95, No. 6, (May), pp. 1474-1504.
- Simmel Georg. 1906. *The Sociology of Secrecy and of Secret Societies*, „The American Journal of Sociology”, Vol. 11, No 4. (Jan.), pp. 441-498.
- Tönnies Ferdinand. 1988. *Wspólnota i stowarzyszenie*, tłum. M. Łukasiewicz, wstęp J. Szacki, PWN, Warszawa.
- Walker Karen. 1995. „*Always There for Me*”: *Friendship Patterns and Expectations among Middle – and Working – Class Men and Women*, „Sociological Forum” , Vol. 10, No. 2, (June), pp. 273-296.
- Weber Max. 2002. *Gospodarka i społeczeństwo*, przełożyła i wstępem opatrzyła Dorota Lachowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Jerzy Kuniewski

Die Frauen aus der Kaschubei über Freundschaft

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser bespricht die Freundschaft in soziologischen Interessen von Klassiker bis zu heutigen Zeiten. Er unterstreicht, dass Freundschaft neben der Liebe zu den wichtigsten affektiven Bedürfnissen des Menschen gehören. Der Verfasser ist davon überzeugt, dass Freundschaft und andere sympathische Bindungen Fundament sind, auf welchem breitere Strukturen von gemeinschaftlichen Charakter, auch ethnischen und nationalen gebildet werden In der Zeit von Globalisierungsprozessen, Teilung von Gesellschaften, Enttraditionalisierung stellen sich verschiedene Wissenschaftler eine Frage nach Bindemittel der modernen Gesellschaft. Manche Wissenschaftler sind der Meinung, dass das gerade Freundschaft dieses Bindemittel sein sollte. Also verliert Freundschaft gar nicht an Bedeutung, geradezu beginnt sie in verschiedenen wissenschaftlichen Erwägungen an strategischer Bedeutung zu gewinnen. Über Freundschaft und ihre Bedeutung für Frauen sprach sich 62 Befragten aus Dorfgegenden in der Kaschubei aus, eine Übersicht der verschiedenen Altersgruppen, Ausbildung, Beruf bildend. In der Schlussfolgerung kann man deuten, dass es für viele Frauen keine Bedeutung hat, ob der Freund männlich oder weiblich ist. Das zeugt von fortschreitenden Veränderungen und Verkleinerung der Gattungstrennung. Frauen sind aufmerksam, die Regeln der Freundschaft beizubehalten, unabhängig von Geschlecht, wie Loyalität, Aufrichtigkeit, Ehrlichkeit. Die Forschungsergebnisse über die Frauenfreundschaft suggerieren gleichzeitig Wertschätzung der Frauenfreundschaft für Aufrechterhalten verschiedener lokalen Gemeinschaften.